

АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 351:349.6

**НАЛЕЖНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – ДІЄВИЙ ЧИННИК
У ПОКРАЩЕННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ**

Казанчук І. Д.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративної діяльності ОВС
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Анотація: У статті надана теоретико-правова характеристика інформаційної системи державних органів України в природоохоронній сфері. Визначено пріоритетність покращення інформаційного забезпечення шляхом впровадження системи інформаційних технологій як основної умови досягнення належного стану адміністративно-правової охорони навколишнього середовища.

Ключові слова: Україна, адміністративно-правове регулювання, навколишнє природне середовище, інформаційне забезпечення, інформаційні технології.

Аннотация: В статье рассмотрена теоретико-правовая характеристика информационной системы государственных органов Украины в сфере охраны природы. Определена приоритетность улучшения информационного обеспечения путем внедрения информационных технологий как основного условия развития административно-правовой охраны окружающей среды.

Ключевые слова: Украина, окружающая среда, административно-правовое регулирование, информационное обеспечение, информационные технологии.

Annotation: In this article the theoretical and legal description of the information system of state bodies of Ukraine in the sphere of environmental protection. Prioritized improving the information provided by the introduction of information technology as a basic condition for the development of legal and administrative environment.

Key words: Ukraine, environment, administrative and legal regulation, information technology and information technology.

Забезпечення належного стану адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища виступає необхідною умовою стабільного розвитку будь-якої держави. За останні роки в Україні відбулися суттєві зміни у правовому механізмі регулювання відносин в екологічній сфері, в першу чергу, в зв'язку з загостренням питань використання природних ресурсів, які є основним національним багатством, та перебувають під особливою охороною держави. Але в контексті формування інформаційного суспільства в Україні, прагнення нашої держави до членства у Європейському Союзі вагомим значення набуває інформатизація усіх важливих галузей життєдіяльності держави, і насамперед, інформаційне забезпечення діяльності природоохоронних органів, рівень комп'ютеризації яких, на жаль, є нижчим ніж у країнах Західної Європи, США. В умовах сьогодення використання сучасних інформаційних технологій у природоохоронній сфері є вирішальним фактором підвищення якості управління цією галуззю. Маючи у своєму розпорядженні високопрофесійний персонал, ряд довготривалих національних та регіональних програм щодо розвитку цієї галузі, природоохоронні органи повинні активізувати свою діяльність на впровадження нових технологій задля розвитку екологічної культури населення, покращення стану охорони навколишнього середовища відповідно до міжнародних стандартів. Все це безумовно вимагає проведення ґрунтовного теоретичного аналізу існуючих при цьому проблем задля прийняття

правильних рішень і досягнення певних результатів.

Серед вітчизняних науковців проблемам правового забезпечення екологічної безпеки, удосконалення управління природоохоронною сферою присвячені роботи В.І. Андрейцева, В.С. Джигиря, В.Б. Авер'янова, Л.П. Коваленко, Н.В. Пилипчука та інші. Науковим підґрунтям для розгляду проблем формування «інформаційного суспільства», інформатизації різних галузей стали праці І.В. Арістової, О.М. Бандурки, О.О. Григора, Н.Н. Нижник. Проте питанням визначення інформаційного забезпечення природоохоронної діяльності не приділялось значної уваги в науці і на практиці. Не мали відповідного дослідження й питання розвитку і впровадження новітніх інформаційних технологій у адміністративну діяльність державних органів у галузі охорони навколишнього середовища в Україні.

Метою роботи є аналіз стану інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади України з охорони навколишнього середовища необхідними сучасними інформаційними технологіями з метою визначення напрямів модернізації інформаційної системи управління цією галуззю.

У зв'язку з високим рівнем розробки природних родовищ, обсягу експлуатації природних ресурсів, проблема екологічної кризи в державі не викликає ніякого сумніву. Рішення екологічних проблем вже сьогодні неможливо без переходу до якісно нового механізму державного управління в галузі охорони навколишнього середовища та формування відповідної інформаційної системи про природні

ресурси держави. Не треба забувати і про те, що останнім часом завдяки зросту обсягу інформації значно виріс й потік управлінських документів, якими обмінюються органи державної влади, екологічні організації. Враховуючи це, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій для організації систем збору, зберігання та відповідної обробки кількісної і якісної інформації про стан навколишнього середовища з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень державними органами в природоохоронній галузі є досить актуальним.

Ні в кого не має сумніву, що інформація в наш час – це визначальний фактор розвитку економічної, правової та наукової сфер людської діяльності, з одного боку. І важливий стратегічний ресурс розвитку будь-якого підприємства, організації, галузі – з іншого [1, с. 95]. Відсутність відповідної чіткої інформації породжує незрозумілість управлінських рішень і гальмує процес розвитку галузі. У цьому аспекті не можливо не погодитися з позицією Городового О.А., який відзначив, що «поняття інформації залишається одним із найбільш спірних і таких, що виявляє центральне місце в природничо-наукових галузях знань» [2, с. 92-93]. Важливим є те, що згідно Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007 р.) розвиток інформаційного суспільства, впровадження інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя України, в тому числі й природоохоронну галузь, визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики [3]. Тому, аналізуючи сучасний стан розвитку нашої держави, можна впевнено сказати, що ми маємо зростання інформатизації суспільства.

Як правильно зазначає І.В. Арістова в своїх працях, «інформаційне суспільство – це громадянське суспільство з розвинутим інформаційним виробництвом і високим рівнем інформаційно-правової культури, в якому ефективність діяльності людей забезпечується розмаїттям послуг, заснованих на інтелектуальних інформаційних технологіях та технологіях зв'язку [4, с. 15]». І ми повністю погоджуємося з цим висловом. Отже, формування інформаційного суспільства однозначно повинно розумітися як підвищення конкурентоспроможності країни, покращення якості життя населення, можливість збільшення темпів розвитку й переходу на передові економічні, технологічні та інші позиції. Хотілося б відмітити, що головними характеристиками інформаційного суспільства постають: індустрія інформаційних послуг, інформаційна економіка, сучасні інтелектуальні інформаційні технології та технології зв'язку, значний потенціал науки, потреба фізичних та юридичних осіб в інформації, високий рівень інформаційно-правової культури всіх суб'єктів інформаційних відносин, матеріально-технічне забезпечення різноманітних послуг [5, с. 257].

На державному рівні за період незалежності нашої країни зроблений ряд великих кроків по нормативно-правовому забезпеченню інформаційних процесів в Україні. Так, з метою вдосконалення державного управління, становлення електронних форм взаємодії між органами держави, механізму впровадження інформаційних технологій у різні

сфери суспільного життя України, у тому числі, і сферу охорони навколишнього природного середовища, прийняті Закони України «Про інформацію» (1992 р.), «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.), «Про екологічну експертизу» (1995 р.), «Про концепцію Національної програми інформатизації» (1998 р.) та вже згаданий раніше Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007 р.). Щодо останніх двох законодавчих актів, зазначимо, що основними завданнями їх реалізації є формування організаційно-правових і науково-технічних передумов розвитку природоохоронної галузі. Так, органи державної влади, використовуючи переваги інформаційних технологій, можуть створювати якісно нові способи взаємодії між собою і громадянами, тим самим підвищуючи ефективність управління в цілому. Хотілося б зазначити, що національна політика формування інформаційного суспільства ґрунтується на засадах пріоритетності інноваційного і науково-технічного розвитку держави, створення сприятливих правових умов, всебічного розвитку інформаційної інфраструктури, сприяння збільшенню електронних послуг, широкого впровадження інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя [3]. Проте в своїй більшості це стосується використання сучасних інформаційних технологій в українському суспільстві загалом. Щодо проблеми їх впровадження у природоохоронній сфері, цей напрям хоча і визнаний невід'ємною складовою загального процесу формування інформаційного суспільства, але недостатньо законодавчо регламентований.

У нових економічних умовах головне завдання будь-якого державного органу, в тому числі і природоохоронних органів, полягає в ефективній реалізації управлінських функцій, що зумовлює доцільність вирішення питань автоматизації управлінської та організаційно-розпорядчої діяльності [6, с. 102]. У цих напрямках запроваджуються інформаційні технології, забезпечуючи підвищення рівня підготовки та ефективності прийняття управлінських рішень за допомогою сучасних комп'ютерів (зокрема, мережі Internet), спрямовані на підвищення ефективності управління [7, с. 455] природоохоронною галуззю. Крім того, в Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» від 17 жовтня 2007 року № 880-р одним з напрямів проведення екологічної політики визначено «формування інформаційного простору з питань збереження навколишнього природного середовища та забезпечення сталого розвитку [8]». У свою чергу, в Указі Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» від 20 жовтня 2005 року № 1497 визначені необхідні умови реалізації політики інформатизації відповідно до міжнародних норм і стандартів [9]. Так, задля виконання зобов'язань України щодо вимог Орхуської конвенції та в рамках українсько-данського проекту «Допомога Україні у впровадженні Орхуської конвенції» і за сприянням Проекту Європейського Союзу «Екологічна освіта, поінформованість громадськості» при Міністерстві екології та природних ресурсів і його Державному

екологічному інституті у серпні 2004 року створений Орхуський інформаційно-тренінговий центр [10, с. 29-31]. Результатом створення центру є покращення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення екологічної складової, формування системи національних інформаційних ресурсів, створення загальнодержавної системи інформаційно-аналітичної підтримки діяльності державних структур, органів місцевого самоврядування, громадян у сфері охорони навколишнього середовища.

Для вирішення ключових управлінських задач і оцінки їх якості з точки зору досягнення дієвого результату, про що засвідчує досвід адміністративних реформ у провідних країнах світу, застосовуються управлінські підходи, які базуються на трьох складових: результативність; ефективність; економічність [11, с. 32]. Використання системного аналізу даних, покладені в основу інформаційних технологій як засобів автоматизації базових процесів управління, визначають новий стиль управлінської діяльності [6, с. 74]. З метою забезпечення дотримання положень Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуської конвенції), виконання Угоди між Україною і Європейським Союзом щодо виконання програми «Підтримка реалізації Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року» та доступу громадськості до екологічної інформації за Наказом Міністерства екології та природних ресурсів за № 561 від 22 грудня 2011 року затверджений Перелік видів екологічної інформації, а також Регламент розміщення її на веб-сайті. Створення такого сайту можна вважати великим досягненням у розвитку інформаційних технологій і покращенні інформаційної системи загалом. Але на нашу думку, з метою підвищення ефективності державної інформаційної політики, удосконалення державного регулювання відносин в природоохоронній сфері постала необхідність в оновленні державної електронної інформаційної системи (бази даних про екологічний стан у державі) відповідно до умов сучасності та європейських норм. Зокрема, є необхідність в уточненні: переліку органів виконавчої влади, установ і організацій, на які покладається збирання та подання екологічної інформації, а також щодо форм, умов та періодичності подання інформації; переліку суб'єктів які є користувачами бази даних; порядку вирішення питання щодо режиму, умов та порядку доступу до інформації, що міститься у базі даних; переліку заходів щодо ефективності її забезпечення.

В Україні повільно починають розуміти важливість комплексного підходу до проблем автоматизації державних установ, усвідомлюючи, що ефективність автоматизації залежить, перш за все, від того, наскільки повно і всебічно охопила вона всі напрями природоохоронної діяльності. Саме тому в останні роки характерною стала ідея побудови інформаційних систем, які розпоршені територіально. В юридичній літературі інформаційна система – це система, яка проводить збір, обробку, зберігання та вироблення інформації людьми з використанням автоматичних процесорів, тобто,

здійснює інформаційну підтримку як виробничої, так і управлінської діяльності сучасних підприємств та організацій. Характеристика інформаційних систем підтримки управлінської діяльності неможлива без розгляду основних процесів, що її супроводжують та істотно впливають на оперативність і якість управління. Це – підготовка, ухвалення і виконання рішень, облік і контроль прийнятих рішень [12, с. 18]. Впровадження інформаційних технологій, як показує практика, призводить до оптимізації організаційних процедур, роблячи їх більш простими і логічними.

Складовою частиною національної інформаційної інфраструктури, сумісної з аналогічними системами інших країн є державна система моніторингу довкілля [13]. Це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки в Україні. Створена система моніторингу довкілля з метою інтеграції екологічних інформаційних систем, що охоплюють певні території.

Система моніторингу – це відкрита інформаційна система, пріоритетами функціонування якої є захист життєво важливих екологічних інтересів людини і суспільства; збереження природних екосистем; відвернення кризових змін екологічного стану довкілля і запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям. Вона спрямована на підвищення: рівня вивчення і знань про екологічний стан довкілля; оперативності та якості інформаційного обслуговування користувачів на всіх рівнях; якості обґрунтування природоохоронних заходів та ефективності їх здійснення; сприяння розвитку міжнародного співробітництва у даній галузі, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Державна служба зв'язку та захисту інформації сприяє використанню в системі моніторингу сучасних комп'ютерних і комунікаційних засобів, які рекомендуються до застосування в національній інформаційній інфраструктурі.

В загальному розумінні результати впровадження інформаційних технологій можна розділити на стратегічні і тактичні [3, с. 72-74]. Стратегічні результати передбачають поліпшення якості прийнятих управлінських рішень, підвищення довіри громадян до влади, істотне зниження прямих і непрямих суспільних витрат на утримання органів влади. У свою чергу, тактичні результати пов'язані в основному із скороченням витрат і можуть бути вимірні на основі підрахунку того, скільки необхідно площ для зберігання документів, наскільки можна скоротити штат підрозділу чи служби, скільки часу заощадять організації і громадяни, які взаємодіють з органами влади тощо.

Загалом, за допомогою використання інформаційних технологій можливе істотне підвищення ефективності функціонування всієї системи державного управління в галузі охорони навколишнього середовища, що дозволяє:

- істотно розширити канали взаємодії органів влади між собою; внутрішньої роботи кожного органу окремо; взаємодії держави з громадянами у

сфері охорони навколишнього природного середовища, підвищити якість цієї взаємодії і сприяти тим самим зміцненню громадянського суспільства;

- спростити процес пошуку і одержання необхідної інформації, за допомогою представлення в мережі Інтернет повної, точної і актуальної інформації про екологічний стан в країні, всі органи державної влади, їх діяльність в забезпеченні екологічної безпеки по регіонах тощо.

Питання подальшого цілеспрямованого впровадження науково-технічних досягнень в управлінській та в природоохоронній діяльності держави слід розглядати під кутом зору постійного удосконалення державного механізму та його правого регулювання. Відзначимо важливі моменти роботи у цьому напрямку.

По-перше, підготовка чинних правових актів і норм до застосування їх в умовах інформатизації суспільства. Заходи з питань підготовки і використання нормативного правового матеріалу в умовах інформатизації потребують окрім централізації, ще й дотримання єдиної методологічної основи.

По-друге, успішне розв'язання питань, безпосередньо пов'язаних зі створенням інформаційних систем передбачає налагодження складної мережі управлінських відносин, що виникають при плануванні, координації й контролі розробки проектів інформаційних систем органів управління різних ступенів.

По-третє, забезпечення функціональної визначеності інформаційних систем, їх сумісності між собою й з діяльністю державного апарату управління. Кожний вид інформаційної системи має відповідати максимально точному колу функцій апарату управління і не призводити до їх дублювання.

По-четверте, правове регулювання відносин із приводу реєстрації первинної та вихідної інформації. Це не лише подолання проблеми повноти, вірогідності, визначеності, терміновості інформації, але й проблеми права отримання інформації, проблеми черговості, виключності та пріоритету використання її. У цьому аспекті потрібен відповідний загальний правовий акт, який встановлював би правила зберігання, переробки і використання інформації.

По-п'яте, вдосконалення державної системи моніторингу навколишнього природного середовища та системи інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Із метою підвищення ефективності здійснення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства необхідно проаналізувати інформаційні потреби системи державного управління, створити єдину мережу спостережень, здійснити оптимізацію, модернізацію і технічне забезпечення системи моніторингу, вдосконалити проведення спостережень, інтегрувати інформаційні ресурси суб'єктів системи моніторингу і забезпечити функціонування єдиної автоматизованої підсистеми збирання, оброблення, проведення аналізу і збереження екологічних даних.

Треба визнати, що органи державної влади гостро відчувають недостатність інформаційного забезпечення своєї діяльності в ході виконання

обов'язків щодо охорони навколишнього природного середовища. Єдиний підхід до подолання цього стану полягає у створенні державної інформаційно-аналітичної системи, яка б забезпечувала інформаційно-аналітичну підтримку взаємодії органів влади у процесі обґрунтування прийняття рішень з питань забезпечення екологічної безпеки. Також є необхідність у створенні єдиного узгодженого інформаційного середовища усіх органів влади, яке розвиватиметься і функціонуватиме згідно з певними правилами і забезпечуватиме цілісність усієї інформації; розробку аналітичних моделей і наукових методів; удосконалення процесів управління в державних органах влади шляхом використання інформаційно-аналітичної системи; підготовку фахівців нової формації, які можуть чітко формулювати завдання в умовах функціонування інформаційної системи і цілеспрямовано використовувати отримані результати [14, с. 98-99].

Отже, не має ніяких заперечень, що інформаційні технології є потужним засобом оптимізації управління галуззю природокористування та охорони навколишнього середовища в Україні. Адже, інформаційні технології – це, насамперед, висока швидкість передачі й обробки інформації, а також практично не обмежені за обсягом та одночасно компактні сховища даних про цю галузь.

Треба визнати, що однією з основних перешкод впровадження інформаційних технологій у природоохоронну діяльність є неспроможність деяких посадових осіб державних органів зрозуміти взаємозалежність розвитку цієї важливої галузі життєдіяльності держави від формування в ній ефективної інформаційної системи. Вміст банків даних треба постійно підтримувати в актуальному стані, а працівники галузі повинні мати постійний доступ до даних, використовуючи можливості комп'ютерних мереж та сучасних інформаційно-пошукових систем. Тому з метою забезпечення оперативного та зручного доступу до нормативної інформації у межах єдиного інформаційного простору потрібно мати такі інформаційні ресурси [15, с.67]: а) галузевий електронний банк чинних у галузі нормативно-правових актів та нормативних документів, який містив би не тільки їх повний перелік, а й повні тексти документів; б) єдиний галузевий термінологічний банк даних; в) електронний консультативний пункт з питань термінології для розробників документів та користувачів.

Можливо саме тому в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року з метою підвищення рівня суспільної екологічної свідомості українського населення та задля реалізації принципу відповідальності органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації першочерговими завданнями у цій сфері визначені [16]:

- створення національної інформаційної системи охорони навколишнього природного середовища;

- збільшення частки екологічної інформації та соціальної реклами природоохоронного спрямування, що регулярно поширюється засобами масової

інформації спочатку на 15 %, а в майбутньому – на 30 % базового рівня;

- сприяння розвитку інформаційних центрів, територіальних органів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища та Орхуського інформаційного центру;

- створення мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, що включатиме, зокрема, національну систему кадастрів природних ресурсів, реєстр викидів та перенесення забруднюючих речовин, а також системи управління екологічною інформацією, відповідно до стандартів ЄС;

- систематичне інформування про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища через офіційні веб-сайти та засоби масової інформації;

- впровадження механізму забезпечення доступу громадськості до екологічної інформації та участі у прийнятті рішень відповідно до положень Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля;

- сприяння виданню та розповсюдженню Доповіді громадських екологічних організацій щодо проведення громадської оцінки національної екологічної політики; створення умов для проведення громадської оцінки діяльності органів влади, здійснення громадського контролю з природоохоронних питань;

- сприяння місцевим громадам щодо створення в кожній області інформаційно-експериментальних та демонстраційно-навчальних центрів підтримки заходів з впровадження і поширення моделей невиснажливого господарювання та екологічно дружніх технологій.

Все вищезазначене ставить пріоритетним завданням – покращення організаційно-правових засад інформаційного забезпечення та впровадження сучасних інформаційних технологій України. А отже виникає необхідність підтримки інформаційної системи цієї галузі у такому стані, щоб основні цілі, визначені у цій галузі державою і суспільством, досягалися успішно. У цьому плані є доцільність оновлення основних напрямів реалізації Стратегії державної екологічної політики, в якій в аспекті модернізації інформаційної системи передбачити: надання інформаційно-аналітичних послуг; розробку галузевої нормативно-правової та методичної бази; проектний і стратегічний менеджмент.

На основі сказаного можна зробити висновок, що активізація процесів впровадження інформаційних технологій у природоохоронну сферу є потребою і викликом сьогодення. В Україні є необхідним створення відповідної системи інформаційного забезпечення органів державної влади в управлінні сферою охорони навколишнього середовища, яка передбачатиме сукупність організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технічних і технологічних компонентів, що забезпечать необхідний рівень якості прийняття управлінських рішень відповідними органами влади за рахунок раціонального використання інформаційних технологій з дотриманням вимог перевірених

світовим та вітчизняним досвідом інформатизації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційні системи в менеджменті / Батюк А.С., Двудіт З.П., Обельовська К.М. та ін. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2004. – 520 с.
2. Городов О.А. Основы информационного права : учеб. пособие / О. А. Городов. – М. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 305 с.
3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 р. // Відомості Верховної Ради України – 2007. – №12. – Ст.102.
4. Бандурка О.М., Арістова І.В. Інформаційне суспільство та державна інформаційна політика / О.М. Бандурка, І.В. Арістова // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – №2. – С. 13-20.
5. Григор О.О. Сучасний стан та перспективи побудови інформаційного суспільства в Україні / О.О. Григор // Зб. наук. пр. Черкаського держ. технол. ун-ту., Вип. 8. – Черкаси: ЧДТУ, 2005. – С. 254-260.
6. Теоретичні аспекти державного управління: Монографія / Нижник Н.Р., Мосов С.П. – Чернівці: Технодрок, 2011. – 248 с.
7. Настечко О. Д. Особливості прийняття державно-управлінських рішень у сфері природокористування та охорони довкілля / О. Д. Настечко // Держава і право [Текст]: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки Вип. 39 / Ін-т держави і права імені В. М. Корещького. – К.: Видавництво Інституту держави і права імені В. М. Корещького, 2008. – 760 с. – С. 453-459.
8. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р., № 880-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 79. – стор. 170.
9. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій: Указ Президента України від 20 жовтня 2005 р., № 1497 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Єршова В.С. Окремі питання організаційно-правового забезпечення охорони навколишнього природного середовища на рівні Європейського Союзу / В.С. Єршова. // Правове регулювання економіки: зб. наук. пр. № 9 / Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К. : Аспект-Поліграф, 2009. – С. 27-38.
11. Пархоменко В.Д. Наукові і організаційні проблеми управління інформаційними ресурсами / В.Д. Пархоменко // Проблеми інформатизації. – 2008. – № 3. – С. 31-36.
12. Гамалюк Б. Організація системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів в Україні / Б. Гамалюк // Зб. наукових праць «Ефективність державного управління». – 2009. – Вип. 18/19. – С. 13-19.
13. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля : Постанова Кабінету Міністрів України, Положення від 30 березня 1998 року № 391 // Офіційний вісник України. – 1998., № 13. – С. 91.
14. Нижник Н.Р. Інформаційні технології в структурах державної служби // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Людина, Культура, Техніка в новому тисячолітті»: НАУ ім. М.Є. Жуковського "ХАІ", 2007. – С. 96-99.
15. Коваленко Л.П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Л.П. Коваленко. – Х., 2003. – 197 с.
16. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.